

Doe-het-zelfsurveillance. Een onderzoek naar de werking en effecten van WhatsApp-buurtgroepen (2018). Shanna Mehlbaum en Ronald van Steden m.m.v. Meintje van Dijk (VU, Amsterdam; Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam; Verwey-Jonker Instituut, Utrecht). Politiekunde 95

Doelstelling

inzicht geven in de werking van WhatsApp-groepen in de praktijk, inclusief de gewenste en mogelijk ongewenste gevolgen van digitale buurtpreventie en adviseren over de optimale inzet van digitale buurtpreventiegroepen en de rol van de politie hierin.

Centrale vraag

Wat zijn de opbrengsten en gewenste en ongewenste gevolgen van WhatsApp-buurt-groepen voor de politie, gemeente en buurtbewoners en hoe kunnen de WhatsApp-groepen optimaal functioneren?

Methoden van onderzoek

6 case studies in 4 gemeenten: deskresearch, analyse van de chatgeschiedenis, rondetafelgesprekken en interviews

7 interviews met deskundigen

Samenvatting

Met behulp van zes case studies in vier gemeenten wordt de vraag beantwoord a) wat de opbrengsten en gewenste en ongewenste gevolgen van WhatsApp-buurtgroepen zijn voor de politie en b) hoe de politie deze groepen optimaal kan benutten. Van elk van deze groepen is de chatgeschiedenis geanalyseerd; er zijn rondetafelgesprekken en interviews gehouden met beheerders, wijkagenten en gemeente-ambtenaren. Bereidheid tot medewerking van de beheerder van de WhatsAppgroepen was een belangrijk criterium voor selectie. Om vertekening van de uitkomsten zo veel mogelijk tegen te gaan zijn er tevens diepte-interviews gehouden met zeven deskundigen en is er literatuur- en openbronnen-onderzoek gedaan.

Na een beschrijving van het fenomeen WhatsApp Buurtpreventie – er zijn meer dan 8.000 groepen in Nederland – worden de zes casus beschreven aan de hand van de ontstaansgeschiedenis, de organisatie en de samenwerking met de politie en de gemeente. De wijze waarop de zes groepen zijn georganiseerd laat overeenkomsten zien, maar ook verschillen, evenals de problematiek waarop de groepen zich vooral richten en de samenwerking met gemeenten en wijkagenten. In 5 van de 6 gemeenten maakt de wijkagent geen deel uit van de WhatsApp-groep; wel onderhouden zij allemaal contacten met de beheerders van de groepen.

De opbrengsten

De groepen blijken zich in eerste instantie te richten op het signaleren, melden en delen van 'verdachte' personen en activiteiten. Hierbij komt signaleren zonder opvolging het meest voor. Melden via 112 gebeurt weinig; een enkele keer gaan bewoners zelf op onderzoek uit. Uitzondering vormt de WhatsApp-groep in de wijk Lastage in Amsterdam; daar wordt in meer dan de helft van de gemelde gevallen bij de politie (29 van de 42) opvolging gegeven door te gaan kijken (24), de melding door te zetten naar de gemeente (3) en actie / informatie van de wijkagent (3). In 5 gevallen heeft de melding geleid tot aanhouding.

De WhatsApp-groepen lijken vooral bij te dragen aan verhoging van de sociale veiligheid door het vergroten van de alertheid op wat er in de wijk gebeurt. Ook zijn de groepen een belangrijke informatiebron voor de politie over wat er speelt aan (directe) veiligheids-problemen. De lijnen tussen beheerders en politie / wijkagent zijn kort. In hoeverre de groepen bijdragen aan

preventie van criminaliteit is niet vast te stellen. Desondanks zijn zowel de politie als andere geïnterviewden tevreden met het functioneren van de groepen.

Gewenste en ongewenste gevolgen

De belangrijkste gewenste gevolgen zijn verhoging van de sociale samenhang – door deel uit te maken van de digitale gemeenschap is het makkelijker ook fysiek contact te maken met buurtgenoten – en, voor de politie, verbetering van de contacten met buurtbewoners. Wat het laatste betreft, geldt dit vooral de wijkagent en nog niet zijn of haar collega's van het basisteam.

De belangrijkste ongewenste gevolgen kunnen zijn stigmatisering en discriminatie van 'ongewenste' groepen of mensen, toename van angstgevoelens, overreageren en eigenrichting. Deze ongewenste gevolgen zijn niet of nauwelijks aangetroffen in de zes groepen, wel in het literatuur- en openbronnenonderzoek.